

Tóth Norbert: A magyar nemzetpolitika fejlődéstörténete, mozgástere, eredményei és dilemmái – rövid szemelvények

1. Bevezető megjegyzések

Magyar nemzetpolitika alatt a nem Magyarország politikai-közigazgatási határain belül élő, a magyar nemzethez/államhoz valamilyen módon, például nemzetiségi/nyelvi hovatartozás vagy általában kultúra alapján, esetleg az állampolgársági kötelék révén kapcsolódó emberek összességére (összefoglalóan: külhoni magyarok) koncentráló állami politika keretében meghozott intézkedések összességét érthetjük. Ebben az értelemben a magyar nemzetpolitika a XIX. század harmadik harmadában jelent meg és kezdetben az állam területét jellemzően a jobb megélhetés reményében elhagyó természetes személyekre vonatkozott. Ennek oka egyszerű: egészen az első világháború végéig a „hungarus” tudatú emberek zöme a magyar állam területén élt, ez alól jórészt csak a moldvai csángók és a korábban kivándoroltak (pl. az 1848-as menekültek csoportjai) képeztek kivételt. Ennek alapján a magyar nemzetpolitika négy nagy korszaka különböztethető meg. Elsőként az 1867-től 1918-ig terjedő időszak, majd az 1920 és 1944 közötti éra, ezt követően

az 1945 és 1990 közötti,¹ végül az 1990-es rendszerváltást követő korszak. Írásomban kizárólag az első és az utolsó időszakok néhány jellemző kérdésére szeretnék koncentrálni. A kiegészítéstől 1918-ig terjedő érában a kivándorlás és a kivándorlók képezték a nemzetpolitikai viták egyik legfontosabb elemét, míg a rendszerváltás utáni korszakban talán az anyaországnak a külhoni magyar közösségek – köztük elsősorban a székelyföldiek – autonómiatörekvéseihez fűződő viszonya emelhető ki.

2. A legfőbb magyar népképviselési szerv viszonya a kivándorláshoz 1867 és 1918 között

Az egyik első jogszabály, amelyben a magyar parlament a kivándorlás ügyével foglalkozott, „a kivándorlási ügynökségekről szóló 1881. évi XXXVIII. törvénycikk” volt. A kivándorlás – elsősorban az amerikai kontinenst célozva – ebben az időben ténykérdés volt Magyarországon. Magyarország azt nem ellenezte – részben valószínűleg amiatt is, mert a kivándorlók zöme nem magyar nemzetiségű volt –, de megpróbálta oly módon korlátok közé szorítani, hogy a „toborzást” és a kivándorlás szervezését nem végezhetette bárki, hanem csak akit a belügyminiszter erre a feladatra nyilvántartásba vett. Ők voltak az ún. kivándorlási ügynökök, akik, ha tevékenységüket engedély nélkül folytatták, kihágást követtek el és pénzbüntetésre vagy elzárásra számíthattak. Kivándorlási ügyökként csak magyar állampolgárságú, cselekvőképes, lényegében büntetlen előéletű és a regisztráció alkalmával ötezer forint kauciót letevő természetes személyek működhettek. A miniszteri engedély iránti kérelmet a lakóhely szerint illetékes törvényhatóság közigazgatási bizottságánál kellett benyújtani, de fontos megemlíteni, hogy a belügyminiszter diszkrecionális jogkörében eljárva a kérelmet

¹ Persze kétséges, hogy ebben az időszakban beszélhetünk-e egyáltalán magyar nemzetpolitikáról.

akkor is elutasíthatta, ha a kérelmező amúgy a törvényi feltételeknek megfelelt. A jogszerűen működő kivándorlási ügynök szintén csak a belügyminiszter engedélyével léphetett kapcsolatba külföldi ügynökkel vagy ügynökséggel. Természetesen a tárcavezető ezeket az engedélyeket bármikor indokolás nélkül visszavonhatta. Az állam szoros hatósági felügyelet alá vonta a kivándorlási „üzletágat”, a kivándorlási ügynököknek minden olyan magyar állampolgárt be kellett jelenteniük szinte haladéktalanul, akivel kivándorlási szerződést kötöttek. A kivándorlási szerződést emellett bármelyik fél, bármikor felmondhatta és a másik fél csak meghatározott költségeit követelhetette az üzlettől visszalépő féltől. Fontos kihangsúlyozni, hogy katonakötelezettségét még nem teljesített magyar állampolgárral jogszerűen kivándorlási szerződés nem volt köthető. A kérdés szabályozása azért vált fontossá, mert a főleg külföldi – németországi hajózási cégek megbízottjainként tevékenykedő – kivándorlási ügynökök munkája eredményeképpen Magyarországon munkaerőpici nehézségek jelentkeztek (főleg a mezőgazdaságban) és a fiatal férfiak tömeges távozásával a Monarchia katonai sebezhetősége emelkedett.² A kivándorlás kérdése ezt követően egészen sokáig az idézett törvénycikk keretei között kiadott miniszteri rendeletek segítségével nyert szabályozást. Csak valamivel több, mint két évtizeddel később alkotta meg az Országgyűlés a kivándorlásról szóló 1903. évi IV. törvénycikket. (Kivtv. vagy kivándorlási törvény). Ennek kapcsán meg kell még említeni, hogy a magyar törvényhozás a Kivtv. elfogadását követően nem sokkal a kivándorlás során elszármazott személyek honosításáról jogszabályt fogadott el. A tömegesen visszatelepülők honosításáról szóló 1886. évi IV. törvénycikk rendkívül nagyvonalúan illeték- és díjmentessé tette a Magyarországra visszatelepülni kívánók állampolgárságának helyreállítását. Községi illetőségüket a belügyminiszter állapította meg.

2 Pálvölgyi Balázs: A magyar kivándorlási politika kezdetei (1881-1903) – Kivándorlási törvények és az amerikai kivándorlás, *Jogtörténeti Szemle* Vol 12. (2010) No. 4. 28. és Pálvölgyi Balázs: La question de la criminalisation dans la politique de migration en Hongrie (1881-1903), *Jog, állam, politika*, Vol. 6 (2014). No. 3. 82.

Az előterjesztő belügyminiszterről³ „Tisza-féle kivándorlási törvénynek” is nevezett Kivtv. jelentősége, hogy első ízben a magyar jogalkotás történetében, meghatározta a „kivándorló” fogalmát. Eszerint azt a magyar állampolgárságú természetes személyt tekintették kivándorlónak, aki tartós munkavállalás céljából bizonytalan időre külföldre távozott. Természetesen nem vándorolhatott ki „akárki”. Így, aki honvédelmi kötelezettségét még nem teljesítette, csak külön engedéllyel hagyhatta el az országot. Egyáltalán nem vándorolhatott ki, aki ellen szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás volt folyamatban, illetve az az elítélt, aki büntetését még nem töltötte le. Kiskorú csak apja vagy gyámja írásbeli és a hatóság által hitelesített jóváhagyásával vándorolhatott ki, tizenöt évnél fiatalabb kiskorú esetében kötelezően előírták a kötelező felnőttkíséretet. Gyermekes felnőttek nem vándorolhattak ki, amennyiben tizenöt évnél fiatalabb gyermekük hazai gondozásáról megfelelően nem gondoskodtak. Hasonlóképpen nem vándorolhattak ki azok sem, akik nem tudták felmutatni az útiköltség fedezetét, vagy nem feleltek meg a célországban hatályos beutazási és tartózkodási feltételek valamelyikének. A kivándorolni igyekvőknek előzetesen be kellett szerezniük az adott országba való beutazáshoz szükséges útlevelet. Érdekes és az állam fokozódó, talán aggódó érdeklődését is jól jelzi, hogy a kivándorlók kérésére a belügyminiszter (praktikusan természetesen a BM) tájékoztatta az érintetteket a célország „összes itt tekintetbe jöhető viszonyairól”. Ezenkívül a belügyminiszter ideiglenesen megtilthatta a kivándorlást olyan államokba, ahol „a kivándorlók élete, egészsége, erkölcsé vagy vagyona komoly veszélynek volt kitéve”, továbbá biztonsági és elővigyázatossági okokból meghatározhatta a kivándorlás kötelező útvonalait. Újdonság volt a korábbi szabályozáshoz képest, hogy már nem kizárólag a kivándorlás megszervezésére, hanem a kivándorlók szállítására is alakulhattak vállalkozások. Ilyen tevékenységet mind a magyar, mind pedig a külföldi állampolgárok, illetve a honos jogi személyek folytathattak

3 Az 1903 és 1905 közötti magyar kormány elnöke és belügyminisztere is Tisza István volt.

feltéve, hogy megfeleltek a törvényi előírásoknak. A kivándorlók szállítását a belügyminiszter engedélyezhette, a jóváhagyás birtokában pedig a vállalkozó és az érintett között kötött írásbeli szerződés képezte alapját az ügyletnek. A Kivtv. meghatározta a kivándorlási-szállítási szerződés kötelező tartalmi elemeit, biztosítva ezáltal az érintett természetes személyek érdekeinek állam általi védelmét. Amennyiben valamelyik fél megsértette a Kivtv. szerződésre vonatkozó rendelkezéseit az kihágásnak minősült, de a jogalkotó egyéb következményeket is kapcsolt az ilyen normasértésekhez.

Nemzetpolitikai vagy „proto-nemzetpolitikai” értelemben kiemelt jelentősége volt, hogy a Kivtv. létrehozott egy kivándorlási alapot, amelynek elsődleges célja az volt, hogy fedezze a Magyarországra visszavándorolni szándékozott kivándoroltak hazatérését – részben vagy egészben –, amennyiben nem rendelkeztek a szükséges anyagi lehetőségekkel. A kivándorlási alapból emellett lehetőség volt „klasszikus” nemzetpolitikai feladatok ellátását is finanszírozni, így például a kivándoroltak vallási és szellemi „szükségeit” fedezni, vagy részükre menedéket biztosítani. Érdekesség, hogy az alap „bevételei” több forrásból, így a kivándorlókat szállító vállalatok igazgatási típusú befizetéseiből, a kivándorlásból, mint üzletből részesedő pénzügyintézetek jutalékából, az útlevélkiadási díj egy részéből, valamint az állami költségvetés kiegészítéseiből tevődtek össze. Az 1903-as első esztendőben 80 ezer koronában állapították meg az alap összegét. A Kivtv. ezenkívül lehetővé tette, hogy a belügyminiszter önálló, kivándorlásügyi miniszteri biztost, később biztosokat nevezzen ki. Ugyancsak az intézményi feltételek megerősítését célozta a Kivándorlási Tanács létrehozása, amely egyfajta tárcaközi bizottságként volt hivatva a belügyminiszter munkáját segíteni. A Kivándorlási Tanács elnöke a belügyminiszter, tagjai a belügyminiszter további kettő, a pénzügy-, az igazságügy-, a vallás- és közoktatási-, a kereskedelemügyi-, a földművelési-, és a honvédelmi miniszterek 1-1 képviselője, továbbá a belügyminiszter által a kereskedelmi és iparkamarák, gazdasági egyesületek, valamint a

földműveléssel, ipar- és kereskedelemmel foglalkozók sorából kinevezett további 10 tag.

A Kivtv. mindössze öt-hat évig volt hatályban, azt a kivándorlásról szóló 1909. évi II. törvény (ÚjKivtv) váltotta fel. Az ún. Andrassy-féle kivándorlási törvény⁴ törvény módosította a kivándorló fogalmát. Eszerint a kivándorló továbbra is olyan magyar állampolgárságú természetes személy, aki „kereset céljából külföldre távozik”, de a meghatározásból kikerült a „bizonytalan időre” fordulat, továbbá a jogalkotó általában nem tekintette kivándorlóknak azokat, akik európai államba és „egy évnél rövidebb időre, meghatározott munkák teljesítése érdekében távoztak.” A belügyminisztert ugyanakkor a törvénycikk felhatalmazta arra, hogy rendelettel a tc. meghatározott rendelkezéseit erre a személyi körre is kiterjessze. Tovább szigorodtak a kivándorlás feltételei. A parlament ettől fogva a hadköteles férfiak részére csak akkor tette lehetővé az engedély megadását, ha az illető előbb egy meghatározott összegű óvadékot tett le. Az óvadékot az állam jogosult volt abban az esetben „bevonni”, ha a kérelmező önhibájából az útlevele érvényessége előtt nem tért haza. A hadköteles férfiak kivándorlását a belügyminiszter átmenetileg megtilthatta. A Kivtv. vonatkozó rendelkezéseihez képest további változás volt, hogy nagykorú gondozására kötelezett személyek csak akkor vándorolhattak ki, ha előbb gondoskodtak a gondozotról. Ezenkívül, akit korábban már az állam pénzén szállítottak haza, csak akkor távozhattak ilyen célból újból külföldre, ha visszafizették hazaszállításuk költségét a kincstárnak. Fontos változás volt a kivándorlatható vállalkozásokkal kapcsolatban, hogy a megadott engedélyeket a belügyminiszter be kellett, hogy jelentse a parlamentnek és immáron a miniszter is köthetett szerződést a vállalkozóval. A vállalkozónak valamely településen kivándorlási irodát kellett létesítenie és a kivándorlási szerződést kizárólag ilyen irodában lehetett érvényesen megkötni. A szerződést három példányban kellett megkötni, amelyből egyet az illetékes állami hatóságnak kellett megküldeni. A kivándorlási alapot

4 A második Wekerle-kormány belügyminisztere ifj. Andrassy Gyula volt.

az ÚjKivtv. megtartotta, sőt, új forrásokat is megállapított, így például a belügyminiszter kiegészítéseit, a bevont óvadékokat, vagy a kivándorlási vállalkozókra kiszabott bírságokat is ide sorolva. Az ÚjKivtv. legnagyobb újítása talán a Kivándorlási Tanács „újrafazonírozása” volt. A Tanács összetétele radikálisan megváltozott, mivel abból szinte teljesen kiszorultak a kormány képviselői, ellenben bekerültek a parlament és a gazdaság fontos szereplői és érdekképviselői szerveinek küldöttei. A Kivándorlási Tanács mandátuma ráadásul határozott időre, mindössze két évre szólt. Az ÚjKivtv. ráadásul számos új bűncselekményt hozott létre a kivándorlást a lehetőségekhez mérten korlátozandó.

3. Székely autonómiatörekvések a magyar állam nézőpontjából⁵

Közismert, hogy nem létezik általánosan elismert területi autonómia-modell. Ahány ház annyi szokás, és így ahány probléma, annyi megoldás. Ez a megállapítás bizony a területi autonómiára is igaz. Egy szóval nem létezik megoldás-modell, csak modellértékű megoldások vannak. Arra az egyszerű kérdésre, mégis miért van ez így, csak egy összetett válasz adható, és ezt kívánom az alábbiakban részletesen is kibontani. A fennálló megoldások közül természetesen vannak olyanok, amelyek „minden” igényt kielégítenek – ilyen például a finnországi Åland-szigetek, a Dániához tartozó Feröer-szigetek vagy az olaszországi Dél-Tirol helyzete –, és vannak olyanok, amelyek hagynak – vagy az autonómiát övező garanciákat, vagy a társadalmi együttélés szabályait illetően – némi kívánnivalót maguk után. Végezetül olyan megoldásokat is ismerünk, amelyek a belső kondíciók hiánya miatt

⁵ Ez a fejezet egy korábbi írásom felülvizsgált, átdolgozott és újraértelmezett változata. A korábbi szövegváltozatot lásd: Tóth Norbert (2007): Nemzeti vagy (magyar) állami érdek-e a területi autonómia? Gondolatok a székelyföldi autonómia-törekvések kapcsán, Székelyföld Vol. 11., No. 4. 117-125.

praktice nem működnek megfelelően (ilyen például a Moldáv Köztársaságban Gagaúzia esete). Az elmondottakból leszűrhető tanulság az, hogy habár a fennálló megoldások mindegyikét érdemes tanulmányozni, *segítségül hívni – mutatis mutandis – a viszonylag régóta fennálló és relatíve jól működő példák valamelyikét kell*. Kapcsolódva az előzőekhez, sajnos meg kell állapítanunk, hogy a nemzetközi jog csak meglehetősen szerény eszközöket tud felmutatni témánkkal kapcsolatosan. Ennek oka az – és ez részben magyarázza is a fent elmondottakat –, hogy a második világhéget követően a győztes hatalmak úgy döntöttek, hogy a Nemzetek Szövetsége által kimunkált kisebbségi jogi rendszer, amely részben elismerte a kollektív kisebbségi jogokat, nagyban hozzájárult a második világháborúhoz, mivel az az anyaországok irredentisztikus törekvéseinek biztosított teret. A „párizsi nagyhatalmak” számára ebből nemcsak az következett, hogy a két világháború közötti kisebbségvédelmi rendszert meg kell szüntetni (és magát a kisebbségvédelmi mechanizmust az emberi jogok területére kell „száműzni”), hanem – kimondatlanul ugyan, de – az is, hogy a nemzeti, etnikai, vallási stb. kisebbségek csendes és lassú asszimilációja, esetleg elvándorlása volna a kívánatos. Többek között emiatt sem gördítettek akadályt a különböző kétoldalú lakosságcsere és egyéb – a korábbi etnikai viszonyokat megváltoztató – megegyezések elé. Az 1945 utáni új világrend és a kisebbségi jogok új, individualista szemlélete a két konkuráló nemzet-konceptió közül a Nagy Francia Forradalomban gyökerező politikai nemzetfelfogás győzelmét hozta. *A kollektív kisebbségi jogok, amelynek elméletileg a területi autonómiához való jog is a része, az ún. nemzetközi soft law terepén éltek, illetve élnek tovább*. A „puha” nemzetközi joggal azonban az a nagy baj, hogy a „szakmabeliek” jelentős része szerint nem tekinthető jognak, mivel nem kötelező, hivatkozni lehet ugyan rá, de nem kényszeríthető ki, csupán erkölcsi és politikai súlya van, és érvényesülése a politikai és jogi kultúra egy bizonyos fokú szintje alatt elképzelhetetlen. Sokan állítják, hogy autonóm entitás nem működhet máshol, kizárólag demokratikus berendezkedésű államokban. Azaz a területi autonómia egyik alapfeltétele az, hogy az ún. területi államban

a hatalomgyakorlás mikéntje demokratikus legyen. Ez a vélekedés nem adekvát a valósággal, így nem tartható tovább. Nem kell messzire mennünk, itt van például a már citált Moldáv Köztársaság és az annak részé-
ként létező autonóm Gagauzia. Jóllehet a demokratikus intézmények
kiépültek, Moldávia – véleményem szerint – nem tekinthető a liberális
demokrácia etalonjának, már csak azért sem, mert ez többek között (és
többek szerint) az emberi jogok biztosítását és érvényesülését is feltéte-
lezi, márpedig Moldáviát feltűnően gyakran idézik a strasbourgi
Emberi Jogi Bíróság „színe” elé. Természetesen egy-egy kontinenssel
arrébb is találunk a fenti állítást igazoló példákat. Talán kevésbé ismert
a távolról sem demokratikus Üzbegisztán esete, ahol az autonóm Kara-
kalkpaksztán működik, vagy a közép-amerikai Nicaragua, ahol az Atlanti
Partvidéknek nevezett régió élvez autonóm státust. Álláspontom sze-
rint tehát, *a demokratikus államberendezkedés nem feltétele az autonóm
entitás létrehozásának, jóllehet nagyban elősegítheti azt, és a továbbiak-
ban egyfajta garanciaként is szolgálhat a sikerességet illetően.* Az etnikai
alapú területi autonómia-megoldásokat két csoportba sorolhatjuk asze-
rint, hogy az autonómia entitásalkotó csoportja, azaz az adott régióban
többségben, ám a területi államot tekintve kisebbségi sorban élő közös-
ség rendelkezik-e anyaországgal, avagy sem. Ha a válaszunk igen, akkor
joggal merülhet fel a kérdés, hogy az autonóm státus megszerzése felé
vezető úton az anyaállamnak lehet-e szerepe, és ha igen, akkor az miben
nyilvánulhat meg? Ha a rendelkezésünkre álló példákat megvizsgáljuk,
akkor azt láthatjuk, hogy azokban az esetekben, amikor egy nemzet
más államban élő nemzetrészei körében a területi autonómia iránti
igény felmerült, az anyaország komoly segítséget nyújtott törekvései-
hez. Így elég utalni az Åland-szigetekre, vagy a földrajzilag hozzánk
közelebb lévő Dél-Tirol példájára. Az előbbi esetében a svéd anyaállam
tevékeny részt vállalt a Finnországhoz tartozó szigetcsoport svéd nem-
zetiségű lakóinak autonómia-törekvéseiben, diplomáciája komoly
pressziót gyakorolt Helsinkire az első világháborút követően. Ennek
eredményeként a Nemzetek Szövetsége – vagy köznapi nevén: a Nép-
szövetség – közreműködésével az újonnan alakult finn állam komoly

garanciáktól övezett területi autonómiát biztosított, illetve biztosít a 90%-ban svédajkúak által lakott Ålandon. Dél-Tirol esete az imént elmondottakkal sok hasonlóságot mutat. A korábban az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó területet az első világhétség követően csatolták el az anyaországtól. A vidék új birtokosa, az olasz állam a fasiszták hatalomra jutását követően szisztematikus olaszosításba fogott az Etsch-völgyében. 1945 után a rossz történelmi tapasztalatból kiindulva a helyi németajkú többség területi autonómiát követelt régiója számára, amelyet az Olasz Köztársaság határozottan elutasított. Ennek következtében a német kisebbség egy része erőszakos eszközökkel próbálta nyomtatékosítani kérését. Miután Ausztria szuverenitása helyreállt, Bécs egyre határozottabban állt ki a dél-tiroliak követelései mellett, míg végül 1960-ban az ENSZ Közgyűlése elé vitte a szóban forgó közösség ügyét. Mindez azt eredményezte, hogy Olaszország végül engedett, és megszületett az ún. Gruber–De Gasperi-megállapodás, amely a dél-tiroli autonómia nemzetközi jogi alapja lett. Az általam írtakból tehát egyértelműen következik, hogy *az autonóm Székelyföld megteremtése nehezen képzelhető el anyaországi, jelen esetben budapesti támogatás nélkül*. Ehhez képest a jelenlegi külpolitikai adminisztráció nem, vagy csak homályos fordulatokkal élve támogatja a székelység ügyét. Állítom tehát, hogy bár a székelyföldi területi autonómia anyaországi közreműködés nélkül is lehetséges, Magyarország határozott kiállása nagyot lendíthetne a székelység szekerén. A határon túli magyarok helyzetét rózsásabb színben látók körében sokáig tartotta magát az az álláspont, hogy az érintett országok Európai Unióhoz csatlakozása gyógyírt hoz majd a XX. század ütötte sebekre. Meggyőződésüket általában kétféle érveléssel igyekeztek alátámasztani. Egyfelől úgy vélték, hogy az egyesült Európában a kisebbségek jogainak negligálása elképzelhetetlen, lévén az Európai Unió tagjai közös értékekkel – úgymint: a demokrácia iránti elkötelezettség, az emberi jogok piedesztálra helyezése stb. – rendelkező országok. Eltekintve attól, hogy elég nehéz – különösen napjainkban – meghatározni a demokrácia mibenlétét, és hogy a demokratikus hagyományokat tekintve meglehetősen különböző országokról van szó,

az Európai Unió alapvető félreértése, *horribile scriptu*, félremagyarázása volt az európai integráció illetően való interpretálása. Miről is van tehát szó? Az Európai Unió, bár szupranacionális szerveződés, azért csak relatíve kevés – a kisebbségek szempontjából relevánsnak mondható – területen veszi át tagállamai hatáskörét. Ugyanis az Unió abból az előfeltevésből indul ki, hogy tagjai jogállamok, és ezért a kisebbségekhez tartozók jogfosztása elképzelhetetlen ezekben az országokban. Másrészt – és ez a probléma lényege – az Európai Unió nem rendelkezik saját – a tagállamokban mindenütt egyformán kötelező – kisebbségi joganyaggal. A vonatkozó nemzetközi – tehát hangsúlyozottan nem „uniós” – joganyag természetesen az Európai Unióba történt belépés után is köti az egyes államokat, már ha azok egyáltalán részesei a relevanciával rendelkező jogszabályoknak. A másik – az uniós csatlakozás mellett felhozott – témánkkal kapcsolatos érv az volt, hogy az európai integráció magával hozza majd az általános életszínvonal emelkedését, és ebből automatikusan következik az is, hogy a különféle interkulturális konfliktusok megszűnnek. Magyarán: a nemzetiségi problémák kizárólag a relatíve szegényebb országokra jellemzők, a fejlett jóléti államok pedig már régen maguk mögött tudják ezeket a jelenségeket. Nos, az utóbbi argumentációnak csupán egyetlen fogyatékosága van, mégpedig az, hogy nem igaz. Ehelyütt elég utalni Észak-Írország, Baszkföld, Katalónia vagy a Feröer-szigetek helyzetére. Mindegyikük esetében közös az, hogy lakosságuk nem feltétlenül elégedett a központi kormányzat kisebbségvédelmi intézkedéseivel, és ennek – esetenként erőszakos úton – hangot is ad. Még egyszer hangsúlyozva a lényegét: az Európai Unió nem rendelkezik saját fejlesztésű kisebbségi normákkal, jóllehet ennek csírái, nemritkán magyar EP-képviselők erőfeszítéseinek is köszönhetően, mintha megjelenni látszanának. A fentiekből továbbá az is következik, hogy *önmagában az Európai Unió és az ahhoz való csatlakozás nem oldja meg a határon túli magyarság problémáit.*

A következő kérdés, amelynél érdemes néhány gondolat erejéig elidőznünk, a hivatalos magyar nemzetpolitika szerepe. A kérdést úgy is feltehetnénk, miért fontos, vagy miért volna fontos Magyarországnak

az, hogy határon túli nemzetrészei az elvándorlás és az asszimiláció helyett a nehezebbik utat, vagyis a megmaradást válasszák? Az előző mondatban megbúvó állítás mellett felhozható érveket – kissé leegyszerűsítve a problémát – de két csoportba sorolhatjuk. Ezek közül nevezzük az egyiket az *emocionális érvek*, a másikat a *racionális érvek* csoportjának. Ami az előbbit illeti, úgy vélem, ehhez nem szükségeltetik különösebb magyarázat. A Kárpát-medencében élő magyarok ősei, nem is olyan régen, magyar állampolgárok voltak, és csak nagyhatalmi döntések következtében kerültek az „utódállamokba”. Másrészt, dacára a trianoni döntés óta eltelt nehéz évtizedeknek, a határon túli magyarok döntő többsége meg tudta őrizni magyarságát, sőt a vészterhes időkben nemzettudata még erősödött is. Egyszerűen a mindenkori magyar kormánynak erejéhez mérten, de esetenként még azon is túl, erkölcsi kötelessége a határon túl élő nemzetrészek támogatása. Ha egy nemzetpolitika alapja nem ez, akkor nem is beszélhetünk igazából nemzetpolitikáról. A határon túli magyarok anyagi támogatása ellen a magyar közbeszédben legtöbbször hangoztatott érv egyrészt az, hogy ez indokolatlan terheket ró a magyar állampolgárokra, és ráadásul olyan embereket támogatunk így, akik semmilyen – forintban kifejezhető – hasznot nem hoznak Magyarországnak. Való igaz, az érintettek túlnyomó része nem Magyarországon fizet személyi jövedelemadót, lévén egy másik ország állampolgára. A kérdés most már csak az, hogy csak és kizárólag az adófizetők hoznak-e Magyarország konyhájára? Nyilvánvalóan nem, hiszen magyar állampolgárok tömegei nem adófizetők a Magyar Köztársaságnak, mégsem fordul meg senki fejében, még csak véletlenül sem, hogy ennél fogva kevésbé lennének értékesek, mint azok, aki adót fizetnek. Emellett gyakran hallani arról is, hogy a magyar nemzetpolitika akkor lenne igazán sikeres, ha a határon túli magyarság a szülőföldjén boldogulhatna. Nos, nem kétséges, hogy egy gazdasági-pénzügyi autonómiával (is) rendelkező Székelyföld hatékonyabban tenne eleget ennek a célnak, és nagy valószínűséggel gátat vetne az ottani magyarság további asszimilációjának is. Az autonómia a megtermelt források helyi elosztásával és – természetesen – a központi költségvetés kiegészítő

hozzájárulásával lehetővé tenné, hogy a Székelyföld a saját lábára álljon, hosszú távra megalapozva ezzel a terület fejlődését és az ott élők jövőjét. Természetesen Magyarországnak nemcsak a fentebb leírtak miatt érdeke, hogy a határon túli magyarok – lehetőség szerint – a szülőföldjükön boldoguljanak. Az érzelmi okok mellett nem szabad elfeledkezni a lehetséges gazdasági okokról sem. Egyre gyakrabban hallhatunk, olvashatunk arról, hogy magyarországi vállalkozások a szomszédos, magyaralkta országokban kívánnak befektetni. Könnyen belátható, hogy az érintett cégek helyzetét nagyban megkönnyítheti az, ha magyar nyelvű munkaerőt találnak a környező országokban. A szóban forgó vállalkozások expanzióját így az Európai Unió mellett a határon túl élő magyarság is segítheti, és ez végső soron Magyarország közép-európai megerősödését hozná magával. A leszűrhető konklúzió így az, hogy *a határon túl élő magyar nemzetrészek Magyarország aranytartalékait jelentik, ezt azonban nem szabad elfecsérelni vagy felélni.*

A fentebb elmondottakból leszűrhető legfontosabb következtetés az, hogy *autonóm Székelyföldre igenis szükség van.* Egyrészt ezt diktálja a nemzet és az állam (ti. Magyarország) érdeke is. Nemzeti érdek a területi autonómia, mert ez lenne a legfontosabb garancia arra, hogy a székelyföldi magyarság szülőföldjén boldogulhasson. Másfelől: nagy valószínűséggel biztosítaná a jelenlegi etnikai arányok megőrzését is, a gazdasági-pénzügyi autonómia pedig elősegíthetné a térség prosperitását. Végül magyar állami érdek is, ugyanis az autonóm Székelyföld az anyaország további gazdasági-politikai erősödését hozná magával.

4. Konklúziók

A magyar nemzetpolitika eseménydús történetéből két egymástól jelentősen eltérő külső és belső meghatározottságú korszakából volt most lehetőségem felvillantani néhány általam jellemzőnek gondolt kérdést. Az első világháború előtti időszak alapvető és végső soron

nemzetpolitikai jelentőségű ügye a mind nagyobb volumenűvé váló kivándorlás kérdése volt. A kivándorlók zöme nem a magyar többségű megyékből, hanem inkább Észak-Magyarország szlovákok és ruszinok lakta, illetve Horvát-Szlavónország vármegyéiből került ki. Feltehetően a kivándorlók körülbelül egynegyede lehetett magyar anyanyelvű.⁶ Emiatt meghatározott magyar politikai erők úgy is gondolhatták, hogy a kivándorlás hosszútávon a magyar nemzetiségűek belső arányának emelkedésével szolgálhat bizonyos homogenizációs elképzeléseket. Talán még ennél is fontosabb lehetett az ún. szociális aspektus, vagyis az, hogy jellemzően nehéz sorsú emberek hagyták hátra az országot, amellyel az állami gondoskodásra szoruló és politikai értelemben „forradalmi” kockázatot jelentő réteg vándorolt ki. Ugyanakkor a kivándorlás hátrányos következményei már rövidtávon is jelentkeztek. Ez alatt például a munkaerőpiaci nehézségeket és más kapcsolódó kihívásokat kell érteni. Érdekes, hogy az állam viszonylag sokáig nem foglalkozott hivatalosan ezzel a problémával. Ehelyett kezdetben a különféle piaci szereplők rendelték tudományos kutatásokat, illetve elemzéseket ezzel kapcsolatban. Részben a vállalati szektor nyomásának, részben pedig a nemzetközi környezet fokozatos romlásának köszönhetően a XX. század elején a magyar törvényalkotónak is kezdenie kellett valamit az ügygel. Jórészt arról volt szó, hogy – ahogyan az kivándorlási hullámok esetén lenni szokott – jellemzően fiatal férfiak hagyták el az országot, akikre a hadseregnek is mind nagyobb szüksége volt. Ezenkívül a magyar közigazgatást is egyre nehezebb helyzetbe hozta a tömeges kivándorlás.⁷

Ami pedig a székelyföldi autonómia kérdését illeti, az jellemzően az 1990 utáni új nemzetpolitika egyik támogatott ügyévé vált. A mind-ezidáig sikertelen próbálkozások kapcsán áttörést kizárólag Bukarest szemléletmódjában bekövetkező változás hozhatná meg, amely a nemzetközi környezettől nem teljesen függetlenül formálódik.

6 Terebessy Sáros Aranka: Középső-Zemplén migrációs folyamata a dualizmus korában. <http://epa.oszk.hu/00000/00033/00007/terebessy.htm/> (utolsó elérés: 2016. október 31.).
7 Gróh József (1908): A kivándorlás és a magyar közigazgatás. Vol. 43. No. 21. 185-186.

5. Irodalomjegyzék

1. Pálvölgyi Balázs (2010): A magyar kivándorlási politika kezdetei (1881-1903) – Kivándorlási törvények és az amerikai kivándorlás, Jogtörténeti Szemle Vol 12. No. 4. pp. 27-34.
2. Pálvölgyi Balázs (2014): La question de la criminalisation dans la politique de migration en Hongrie (1881-1903), Jog, állam, politika, Vol. 6. No. 3. pp. 79-92.
3. Tóth Norbert (2007): Nemzeti vagy (magyar) állami érdek-e a területi autonómia? Gondolatok a székelyföldi autonómia-törekvések kapcsán, Székelyföld Vol. 11., No. 4. pp. 117-125.
4. Terebessy Sáros Aranka: Középső-Zemplén migrációs folyamata a dualizmus korában. <http://epa.oszk.hu/00000/00033/00007/tere-bessy.htm/> (utolsó elérés: 2016. október 31.)
5. Gróh József (1908): A kivándorlás és a magyar közigazgatás. Jogtudományi Közlöny. Vol. 43. No. 21. pp. 185-186.

A szövegben hivatkozott jogszabályok:

1. A kivándorlási ügynökségekről szóló 1881. évi XXXVIII. törvény-cikk
2. 1903. évi IV. törvénycikk
3. 1886. évi IV. törvénycikk
4. 1909. évi II. törvény